

An Analysis and Explanation of the Components of Moral Education in the History Content of the Primary School Social Studies Textbooks Using Shannon's Entropy

Amin Golshan¹

Bachelor's student, Department of Elementary Education, Farhangian University, Ardabil, Iran

Abstract

The present study aimed to analyze and explain the components of moral education in the content history of primary school (grades 4th to 6th) social studies textbooks using Shannon's entropy. The study was applied in terms of purpose, and its population included the content of the social studies textbooks of primary school, grades 4th to 6th. The data were analyzed using content analysis and Shannon's Entropy. The findings of the study concerning the history content of the 4th-grade primary school social studies textbook showed that the highest and lowest coefficients of significance were assigned to good habits (0.584) and thinking and reasoning (0), respectively. Concerning the history content of the 5th-grade primary school social studies textbook, the highest and lowest coefficients were assigned to good habits (0.441) and empathy (0.152), respectively. Finally, in the history content of the 6th-grade primary school social studies textbook, the highest and lowest coefficients were assigned to religiosity (0.510) and thinking and reasoning (0), respectively.

Keywords: Moral education, History, Primary school social studies textbooks, Shannon's entropy.

¹Corresponding Author, Email: amingolshan98@gmail.com

DOR: [20.1001.1.28211014.1402.4.1.2.7](https://doi.org/10.28211/1014.1402.4.1.2.7)

امین گلشن^۲

دانشجوی کارشناسی، گروه آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، اردبیل، ایران

واکاوی و تبیین مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در محتوای دروس تاریخ کتابهای مطالعات اجتماعی دوره دوم ابتدایی با استفاده از روش آنتروپی شانون

چکیده

هدف پژوهش، واکاوی و تبیین مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در محتوای دروس تاریخ کتابهای مطالعات اجتماعی دوره دوم ابتدایی با استفاده از روش آنتروپی شانون است. پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و جامعه پژوهش، محتوای کتابهای درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم، پنجم و ششم ابتدایی است. در این مطالعه از روش تحلیل محتوا و از «آنتروپی شانون» برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان داد در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی چهارم ابتدایی بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه عادات خوب (۰/۵۸۴) و کمترین آنها مربوط به مؤلفه تفکر و تعقل (۰) است. در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه عادات خوب (۰/۴۴۱) و کمترین آنها مربوط به مؤلفه همدلی (۰/۱۵۲) است. در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه دین‌داری (۰/۵۱۰) و کمترین آنها مربوط به مؤلفه تفکر و تعقل (۰) است.

واژگان کلیدی: تربیت اخلاقی، تاریخ، مطالعات اجتماعی دوره دوم ابتدایی، آنتروپی شانون.

مقدمه

برای رسیدن به سعادت و موفقیت یکی از موارد مهم و مورد نیاز برای انسان حال حاضر، داشتن اخلاق مناسب است (نیوازنی و همکاران، ۲۰۲۱). ریشه کلمه اخلاق از واژه خلق گرفته شده و معنی آن، خوی‌ها توصیف شده است (ساداتی‌زاده و مسعودی، ۱۳۹۴: ۱۹)؛ علاوه بر این، اخلاق در لغت به معنی «سرشت و سجیه» است و در اصطلاح، به صفات و هیئت‌های ماندگار در نفس گفته می‌شود. اخلاق می‌تواند باعث شود انسان کارهای مربوط به سرشت و سجیه را خودجوش و بدون نیاز به فکر کردن و درنگ کردن انجام دهد (برادران و همکاران، ۱۳۹۸: ۵۹). ارزشمندی توجه به تربیت اخلاقی در حال حاضر دو چندان شده است. کانت، ژرف‌ترین قسمت تعلیم و تربیت را تربیت اخلاقی می‌داند و بالاترین و والاترین سطح تربیت را تربیت اخلاقی معرفی می‌کند و اعتقاد داشت با انجام آن، کار تعلیم و تربیت کامل می‌شود (کانت، ۱۳۷۹؛ به نقل از حیدری‌زاده و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۳۲).

در همه کشورهای، سازمان آموزش و پرورش یکی از تاثیرگذارترین و مهم‌ترین نهادهای اجتماعی است که وظیفه انتخاب عناصر فرهنگی و انتقال آن به نسل جدید جامعه را بر عهده دارد. این سازمان، به مثابه الگوی جامعی برای سایر نهادهای رسمی جامعه تلقی شده و تاثیر بسزایی در پابرجایی فرهنگ و تمدن بشری داشته است (صافی، ۱۳۹۸: ۶). نهاد آموزش و پرورش، بنیادی‌ترین و اصلی‌ترین ابزار برای پیشرفت یک ملت و جامعه است (هدین، ۲۰۲۰). وظیفه تعلیم و تربیت رسمی افراد جامعه، در درجه اول بر عهده سازمان‌ها و نهادهای آموزشی است؛ علاوه بر این، آموزش و پرورش در کشورهای مختلف، یکی از بنیان‌های اساسی در موفقیت و ترقی آن کشور به شمار می‌رود (تاینز و همکاران، ۲۰۱۹). مجموعه‌ای از عوامل نظیر معلم، دانش‌آموز، محتوای آموزشی، وسایل کمک‌آموزشی، برنامه‌ریزان و طراحان آموزشی که در جهت دستیابی به اهداف از پیش تعیین‌شده فعالیت می‌کنند، نظام آموزش و پرورش را تشکیل می‌دهند (عسکری رباطی و خلیلی کلاکی، ۱۳۹۹: ۱۱). آموزش و پرورش، در قبال آینده، سرنوشت، رشد و تکامل موفق و جایگاه اجتماعی افراد مسئول بوده و هدف آن، پیشرفت و تعالی افراد در ابعاد شناختی، کسب مهارت و توانایی و همچنین ابعاد شخصیتی، عاطفی و رفتاری است (دارابی عمارتی و شفیع، ۱۴۰۰: ۲۸). یکی از موضوعات اساسی در آموزش و پرورش که باید به آن به صورت خیلی جدی اهمیت داده شود، تربیت اخلاقی است. در سندهای سازمان آموزش و پرورش به این مبحث اشاره‌هایی شده است. در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰)، تربیت اخلاقی به مانند یکی از ماموریت‌های سیستم تربیت رسمی معرفی شده است؛ علاوه بر این، در سند برنامه‌درسی ملی ایران (۱۳۹۱) اخلاق، به عنوان شایستگی ضروری و بنیادی بیان شده است.

سیستم آموزشی، یکی از عناصر اصلی برای رشد و پیشرفت جوامع در همه زمینه‌ها تلقی می‌شود. بر این اساس، یکی از اولویت‌های کشورهای، ارزیابی نظام آموزشی خود از نظر رشد، تغییر، اصلاح و بهبود کیفی و کمی است (حبیبی بردبری و همکاران، ۱۳۹۶). پیشرفت هر جامعه، به تحول اساسی و تعالی نظام تعلیم و تربیت آن جامعه بستگی دارد. برنامه‌های درسی از جمله پارامترهای بااهمیت و اثربخش در آموزش نظام‌های آموزشی متمرکز بوده که به دنبال آن یکی از گام‌های اساسی طراحی و تنظیم برنامه‌های درسی مدرسه‌ها و برگزیدن محتوای برنامه می‌باشد (منتظرغیب و قربانی، ۱۳۹۷: ۵۶). برنامه درسی طرح و نقشه فراگیری چندین پارامتر اساسی و گروهی از عناصرهای فرعی می‌باشد؛ از جمله عناصرهای اصلی باید به محتوا اشاره نمود که بی‌شک محتوا همان چیزی است که باید به دانش آموز آموخت (ملکی، ۱۳۹۸: ۲۷). محتوای آموزشی از جمله عناصرهای پراهمیت در سیستم آموزشی بوده که نیاز به توجه همه روزه و پیوسته دارد؛ در نتیجه، الزامی است برای هر جزء واژگان، جمله‌ها و مفهومی‌هایی که در کتابهای آموزشی طرح می‌شوند، به شکلی عمیق و با دقت برنامه‌ریزی صورت پذیرد (عظیمی، ۱۳۹۹: ۳۷).

تحقیقات گوناگونی در مورد تربیت اخلاقی صورت گرفته است که هر یک بعدی از آن را بررسی کرده‌اند. در این قسمت تحقیقاتی که در رابطه با این پژوهش هستند به اختصار بیان می‌شود:

مرادی و غلام‌پور (۱۳۹۹) در تحقیقی با موضوع «تحلیل محتوای کتابهای فارسی دوره دوم ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های تربیت اخلاقی» به این نتیجه رسیدند که در کتاب‌های مذکور، این مؤلفه‌ها به صورت غیر یکپارچه مطرح شده‌اند. تعلیم استفاده از ضوابط عقلانی و دینی بیشترین درجه اهمیت در سنجش‌ها و تعلیم قوانین و مقررات کمترین درجه اهمیت و فراوانی را داشت. غلام‌پور و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی تحت عنوان «تحلیل محتوای کتابهای هدیه‌های آسمانی دوره دوم ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های تربیت اخلاقی» به این نتیجه رسیدند که این شاخص‌ها به صورت غیر یکپارچه در کتاب‌های ذکر شده بیان شده‌اند. تعلیم همکاری و راهنمایی‌هایی برای حفظ روابط دوستانه، بیشترین اهمیت و فراوانی را داشتند و تعلیم استفاده از ضوابط عقلانی و دینی در سنجش و مهارت گرفتن تصمیم، در شرایط اخلاقی خاص، حداقل درجه اهمیت و فراوانی را داشت.

دوره ابتدایی نخستین سطح آموزش رسمی به عنوان بخشی از آموزش برای دانش‌آموزان می‌باشد (ساریا و ویدیاستوتی، ۲۰۲۰، به نقل از معصومی‌نژاد و شامی، ۱۴۰۰: ۹۳). منظور از این دوره، آموزش توانمندسازی دانش‌آموزان به یادگیری، فهم استعدادهای بالقوه خویش به صورت کامل و مشارکت معنی‌دار در اجتماع می‌باشد (فاروق و کای، ۲۰۱۶؛ به نقل از معصومی‌نژاد و شامی، ۱۴۰۰: ۹۳). دوره ابتدایی موقعیت به شدت مهم و قابل توجهی در فرآیند تعلیم و تربیت فراگیران و تکوین شخصیت ایشان دارد. این دوره به عنوان پیش‌تاز، مبنای مشاور جهت ادامه مسیر تحصیل به حساب می‌آید (رحیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۲ - ۳)؛ در نتیجه، الزامی است که برنامه‌های درسی این دوره، به ویژه کتاب‌های درسی آن به صورت مداوم تحت ارزشیابی، بازبینی و تجدیدنظر قرار بگیرد.

هدف از پژوهش حاضر واکاوی و تبیین مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در محتوای دروس تاریخ کتابهای مطالعات اجتماعی دوره دوم ابتدایی با استفاده از روش آنتروپی شانون است؛ بنابراین این پژوهش به دنبال پاسخ دادن به سوالات ذیل است:

- در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی چهارم ابتدایی بیشترین و کمترین ضریب اهمیت مربوط به کدام مؤلفه است؟

- در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی بیشترین و کمترین ضریب اهمیت مربوط به کدام مؤلفه است؟

- در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی بیشترین و کمترین ضریب اهمیت مربوط به کدام مؤلفه است؟

روش‌شناسی پژوهش

هدف این پژوهش، واکاوی و تبیین مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در محتوای دروس تاریخ کتابهای مطالعات اجتماعی دوره دوم ابتدایی با استفاده از روش آنتروپی شانون است. پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و جامعه پژوهش، محتوای کتابهای درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم، پنجم و ششم ابتدایی است. در این مطالعه از روش تحلیل محتوا و از روش «آنتروپی شانون» برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است.

واژه آنتروپی در نظریه اطلاعات، معیاری است جهت اندازه‌گیری عدم اطمینان که توسط یک توزیع احتمال بیان می‌گردد (عظیمی، ۱۳۹۹: ۳۳). شانون در شیوه آنتروپی خود به پارامترهایی که فراوانی بالاتر و توزیع هدف‌دار داشته باشند، ضریب اهمیت بیشتری نسبت می‌دهد؛ البته باید توجه داشت که فراوانی بالا شرط لازم برای ضریب اهمیت بالا بوده اما شرط کافی نیست. در شیوه آنتروپی شانون پارامترهایی با فراوانی بالا و توزیع ناهمسان و نامتناوب، در مقایسه با پارامترهایی با فراوانی کمتر اما توزیع متناوب و همسان، ضریب اهمیت پایینی کسب خواهند نمود (سبحانی نژاد و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۱۸).

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش آنتروپی شانون به شرح ذیل انجام می‌شود:

مرحله اول: تبدیل داده‌ها به داده‌های بهنجار. برای این کار فراوانی هر مورد را بر مجموع فراوانی همان ستون تقسیم می‌کنیم.

$$P_{ij} = \frac{F_{ij}}{\sum_{i=1}^m F_{ij}} \quad (1) \quad (i = 1, 2, 3, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n)$$

شماره مؤلفه = j شماره پاسخگو = i هنجار شده ماتریس فراوانی = P

تعداد مؤلفه = n تعداد پاسخگو = m فراوانی مؤلفه = F

مرحله دوم: پس از نرمال سازی داده‌ها با استفاده از فرمول مرحله دوم روش آنتروپی شانون، مقدار بار اطلاعاتی (E_j) محاسبه می‌شود.

$$E_j = -K \sum_{i=1}^m [P_{ij} \ln P_{ij}] \quad (2) \quad (i = 1, 2, 3, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n)$$

$$K = \frac{1}{\ln M}$$

E_j = بار اطلاعاتی m = تعداد پاسخگو i = شماره پاسخگو

P = هنجار شده ماتریس فراوانی j = شماره مؤلفه \ln = لگاریتم

n = تعداد مؤلفه

مرحله سوم: در مرحله سوم ضریب اهمیت با استفاده از فرمول مرحله سوم روش آنتروپی شانون محاسبه می‌شود.

$$W_j = \frac{E_j}{\sum_{j=1}^m E_j} \quad (3)$$

W_j = ضریب اهمیت E_j = بار اطلاعاتی j = شماره مؤلفه n = تعداد مؤلفه

یافته‌های پژوهش

جدول ۱. توزیع فراوانی مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌های تربیت اخلاقی در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی چهارم ابتدایی

مؤلفه‌ها	زیرمؤلفه‌ها	فراوانی زیرمؤلفه‌ها	فراوانی مؤلفه‌ها
دین‌داری	پرستش	۳	۱۶
	دین اسلام	۴	
	اذان	۱	
	عبادت	۱	
	نماز	۳	
	نبوت	۴	
عادات خوب	مهربانی	۱	۲۰
	دوستی	۴	
	بخشندگی	۱	
	تصمیم‌گیری	۱	
	خوشحالی	۳	
	سعی و تلاش	۱	
	شجاعت	۱	
	راستگویی	۱	
	اتحاد	۲	

	۱	احترام کردن	
	۲	همکاری	
	۲	منظم بودن	
۲	۲	تفکر	تفکر و تعقل

جدول ۲. داده‌های بهنجار شده زیرمؤلفه‌های تربیت اخلاقی در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی چهارم ابتدایی

مؤلفه‌ها	زیرمؤلفه‌ها	داده‌های بهنجار زیرمؤلفه‌ها
دین‌داری	پرستش	۰/۱۸۷
	دین اسلام	۰/۲۵
	اذان	۰/۰۶۲
	عبادت	۰/۰۶۲
	نماز	۰/۱۸۷
	نبوت	۰/۲۵
عادات خوب	مهربانی	۰/۰۵
	دوستی	۰/۲
	بخشندگی	۰/۰۵
	تصمیم‌گیری	۰/۰۵
	خوشحالی	۰/۱۵
	سعی و تلاش	۰/۰۵
	شجاعت	۰/۰۵
	راستگویی	۰/۰۵
	اتحاد	۰/۱
	احترام کردن	۰/۰۵
	همکاری	۰/۱
	منظم بودن	۰/۱
	تفکر و تعقل	تفکر

پس از نرمال سازی داده‌ها با استفاده از فرمول مرحله دوم روش آنتروپی شانون، مقدار بار اطلاعاتی (E_j) به دست می‌آید که در جدول (۳) آورده شده است. در مرحله سوم ضریب اهمیت با استفاده از فرمول مرحله سوم روش آنتروپی شانون محاسبه شده که مقدار آن‌ها نیز در جدول (۳) آمده است.

$$K = 0/402$$

جدول ۳. مقدار بار اطلاعاتی (E_j) و ضریب اهمیت (W_j) مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی چهارم ابتدایی

مؤلفه‌ها	مقدار بار اطلاعاتی (E_j)	مقدار ضریب اهمیت (W_j)
دین‌داری	۰/۶۷۱	۰/۴۱۵
عادات خوب	۰/۹۴۳	۰/۵۸۴
تفکر و تعقل	۰	۰

نتایج جدول (۳) نشان می‌دهد که در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی چهارم ابتدایی بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه عادات خوب (۰/۵۸۴) و کمترین آن‌ها مربوط به مؤلفه تفکر و تعقل (۰) است.

جدول ۴. توزیع فراوانی مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌های تربیت اخلاقی در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی

مؤلفه‌ها	زیرمؤلفه‌ها	فراوانی زیرمؤلفه‌ها	فراوانی مؤلفه‌ها
دین‌داری	ایمان	۴	۱۳۸
	قرآن	۲	
	دین اسلام	۲۶	
	آداب نماز	۲	
	دعا و نیایش	۳	
	نبوت	۵۶	
	امامت	۶	
	اذان	۱	
	عبادت	۲	
	نماز	۶	
مسجد	۲۰		

	۱۰	حج و زیارت	
۳۰	۲	سپاسگزاری	عادات خوب
	۳	مهربانی	
	۷	دوستی	
	۱	صبر	
	۲	خوش اخلاقی	
	۱	سلام کردن	
	۴	تصمیم گیری	
	۷	خوشحالی	
	۳	شجاعت	
۲	۱	کمک کردن	همدلی
	۱	یتیم‌نوازی	

جدول ۵. داده‌های بهنجار شده زیرمؤلفه‌های تربیت اخلاقی در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی

مؤلفه‌ها	زیرمؤلفه‌ها	داده‌های بهنجار زیرمؤلفه‌ها
دین‌داری	ایمان	۰/۰۲۸
	قرآن	۰/۰۱۴
	دین اسلام	۰/۱۸۸
	آداب نماز	۰/۰۱۴
	دعا و نیایش	۰/۰۲۱
	نبوت	۰/۴۰۵
	امامت	۰/۰۴۳
	اذان	۰/۰۰۷
	عبادت	۰/۰۱۴
	نماز	۰/۰۴۳
	مسجد	۰/۱۴۴
	حج و زیارت	۰/۰۷۲

۰/۰۶۶	سپاسگزاری	عادات خوب
۰/۱	مهربانی	
۰/۲۳۳	دوستی	
۰/۰۳۳	صبر	
۰/۰۶۶	خوش اخلاقی	
۰/۰۳۳	سلام کردن	
۰/۱۳۳	تصمیم گیری	
۰/۲۳۳	خوشحالی	
۰/۱	شجاعت	
۰/۵	کمک کردن	همدلی
۰/۵	یتیم‌نوازی	

پس از نرمال سازی داده‌ها با استفاده از فرمول مرحله دوم روش آنتروپی شانون، مقدار بار اطلاعاتی (E_j) به دست می‌آید که در جدول (۶) آورده شده است. در مرحله سوم ضریب اهمیت با استفاده از فرمول مرحله سوم روش آنتروپی شانون محاسبه شده که مقدار آن‌ها نیز در جدول (۶) آمده است.

$$K = 0/402$$

جدول ۶. مقدار بار اطلاعاتی (E_j) و ضریب اهمیت (W_j) مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی

مؤلفه‌ها	مقدار بار اطلاعاتی (E_j)	مقدار ضریب اهمیت (W_j)
دین‌داری	۰/۷۳۶	۰/۴۰۵
عادات خوب	۰/۸۰۳	۰/۴۴۱
همدلی	۰/۲۷۸	۰/۱۵۲

نتایج جدول (۶) نشان می‌دهد که در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه عادات خوب (۰/۴۴۱) و کمترین آن‌ها مربوط به مؤلفه همدلی (۰/۱۵۲) است.

جدول ۷. توزیع فراوانی مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌های تربیت اخلاقی در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی

مؤلفه‌ها	زیرمؤلفه‌ها	فراوانی زیرمؤلفه‌ها	فراوانی مؤلفه‌ها
دین‌داری	ایمان	۱	۷۳
	قرآن	۴	

	۱۴	دین اسلام	
	۱	آداب نماز	
	۳	دعا و نیایش	
	۱	اذان	
	۱	عبادت	
	۲	نماز	
	۲۷	مسجد	
	۱	حج و زیارت	
	۵	نبوت	
	۱۳	امامت	
۲۰	۱	مهربانی	عادات خوب
	۳	دوستی	
	۲	سعی و تلاش	
	۱۳	شجاعت	
	۱	سلامت و تندرستی	
۱۳	۷	کمک کردن	همدلی
	۶	ایثار و فداکاری	
۴	۴	تفکر	تفکر و تعقل

جدول ۸. داده‌های بهنجار شده زیرمؤلفه‌های تربیت اخلاقی در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی

مؤلفه‌ها	زیرمؤلفه‌ها	داده‌های بهنجار زیرمؤلفه‌ها
دین‌داری	ایمان	۰/۰۱۳
	قرآن	۰/۰۵۴
	دین اسلام	۰/۱۹۱
	آداب نماز	۰/۰۱۳
	دعا و نیایش	۰/۰۴۱
	اذان	۰/۰۱۳

۰/۰۱۳	عبادت	
۰/۰۲۷	نماز	
۰/۳۶۹	مسجد	
۰/۰۱۳	حج و زیارت	
۰/۰۶۸	نبوت	
۰/۱۷۸	امامت	
۰/۰۵	مهربانی	عادات خوب
۰/۱۵	دوستی	
۰/۱	سعی و تلاش	
۰/۶۵	شجاعت	
۰/۰۵	سلامت و تندرستی	
۰/۵۳۸	کمک کردن	همدلی
۰/۴۶۱	ایثار و فداکاری	
۱	تفکر	تفکر و تعقل

پس از نرمال سازی داده‌ها با استفاده از فرمول مرحله دوم روش آنتروپی شانون، مقدار بار اطلاعاتی (E_j) به دست می‌آید که در جدول (۹) آورده شده است. در مرحله سوم ضریب اهمیت با استفاده از فرمول مرحله سوم روش آنتروپی شانون محاسبه شده که مقدار آن‌ها نیز در جدول (۹) آمده است.

$$K = ۰/۴۰۲$$

جدول ۹. مقدار بار اطلاعاتی (E_j) و ضریب اهمیت (W_j) مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی

مؤلفه‌ها	مقدار بار اطلاعاتی (E_j)	مقدار ضریب اهمیت (W_j)
دین‌داری	۰/۷۴۷	۰/۵۱۰
عادات خوب	۰/۴۴۰	۰/۳۰۰
همدلی	۰/۲۷۷	۰/۱۸۹
تفکر و تعقل	۰	۰

نتایج جدول (۹) نشان می‌دهد که در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه دین‌داری (۰/۵۱۰) و کمترین آن‌ها مربوط به مؤلفه تفکر و تعقل (۰) است.

بحث و نتیجه‌گیری

کتاب‌های درسی یکی از مهمترین عنصرهای آموزش و برنامه‌های درسی است که در بنیان و فعالیت‌های روزانه تدریس در کلاس درس، نقش عمده‌ای برعهده دارند. در حقیقت، کتابهای درسی پشتیبان مدرس و فراگیر جهت یادگیری موثر می‌باشد. کتابهای درسی در سیستم‌های آموزشی سندی تدوین شده و به تحریر آمده برای تعلیم و تربیت به حساب می‌آید که دانش‌آموزان بر اساس آن به کسب مهارت‌ها و تجربه‌های جدید می‌پردازند. در هر سیستم آموزشی، ارائه مهارت‌های مورد نیاز به فراگیران در راستای ایفای نقشی اثربخش در جامعه از اهداف اصلی می‌باشد.

هدف این پژوهش، واکاوی و تبیین مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در محتوای دروس تاریخ کتابهای مطالعات اجتماعی دوره دوم ابتدایی با استفاده از روش آنتروپی شانون است. پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و جامعه پژوهش، محتوای کتابهای درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم، پنجم و ششم ابتدایی است. در این مطالعه از روش تحلیل محتوا و از روش «آنتروپی شانون» برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان داد، در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی چهارم ابتدایی بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه عادات خوب (۰/۵۸۴) و کمترین آن‌ها مربوط به مؤلفه تفکر و تعقل (۰) است. در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه عادات خوب (۰/۴۴۱) و کمترین آن‌ها مربوط به مؤلفه همدلی (۰/۱۵۲) است. در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه دین‌داری (۰/۵۱۰) و کمترین آن‌ها مربوط به مؤلفه تفکر و تعقل (۰) است. باتوجه به یافته‌های پژوهش در محتوای دروس تاریخ این کتابهای، به برخی از مؤلفه‌های تربیت اخلاقی کمتر توجه شده است.

باتوجه به پژوهش‌های صورت‌گرفته، مرادی و غلام‌پور (۱۳۹۹) در تحقیقی با موضوع «تحلیل محتوای کتابهای فارسی دوره دوم ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های تربیت اخلاقی» به این نتیجه رسیدند که در کتاب‌های مذکور، این مؤلفه‌ها به صورت غیر یکپارچه مطرح شده‌اند. تعلیم استفاده از ضوابط عقلانی و دینی بیشترین درجه اهمیت در سنجش‌ها و تعلیم قوانین و مقررات کمترین درجه اهمیت و فراوانی را داشت. غلام‌پور و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی تحت عنوان «تحلیل محتوای کتابهای هدیه‌های آسمانی دوره دوم ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های تربیت اخلاقی» به این نتیجه رسیدند که این شاخص‌ها به صورت غیر یکپارچه در کتاب‌های ذکر شده بیان شده‌اند. تعلیم همکاری و راهنمایی‌هایی برای حفظ روابط دو ستانه، بیشترین اهمیت و فراوانی را داشتند و تعلیم استفاده از ضوابط عقلانی و دینی در سنجش و مهارت گرفتن تصمیم، در شرایط اخلاقی خاص، حداقل درجه اهمیت و فراوانی را داشت.

در این پژوهش سه سؤال مطرح شد که در ذیل به تک‌تک آن‌ها به طور جداگانه پاسخ خواهیم داد.

- در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی چهارم ابتدایی بیشترین و کمترین ضریب اهمیت مربوط به کدام مؤلفه است؟

در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی چهارم ابتدایی بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه عادات خوب (۰/۵۸۴) و کمترین آن‌ها مربوط به مؤلفه تفکر و تعقل (۰) است.

- در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی بیشترین و کمترین ضریب اهمیت مربوط به کدام مؤلفه است؟

در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه عادات خوب (۰/۴۴۱) و کمترین آن‌ها مربوط به مؤلفه همدلی (۰/۱۵۲) است.

- در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی بیشترین و کمترین ضریب اهمیت مربوط به کدام مؤلفه است؟

در محتوای دروس تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه دین‌داری (۰/۵۱۰) و کمترین آن‌ها مربوط به مؤلفه تفکر و تعقل (۰) است.

منابع

- برادران، ابوالقاسم، حسنی، محمد، داودی، محمد و ستاری، علی (۱۳۹۸). تربیت اخلاقی علامه طباطبایی (ره) با تاکید بر مبانی، هدف، محتوا، روش و ارزشیابی. پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۷(۴۳)، ۵۷ - ۷۶.
- حبیبی بردبری، رضا، رئیسی شیخ ویسی، احمد و محمدی، علی‌زمان (۱۳۹۶). تحلیل محتوای ارتباط بین تصاویر و متن نوشتاری کتاب‌درسی علوم تجربی پایه ششم ابتدایی. پویش در آموزش علوم تربیتی و مشاوره، ۱۳۹۶(۶)، ۹۴ - ۱۱۲.
- حیدری زاده، نسرین، اسمعیلی، زهره، فرج‌الهی، مهران و صفایی، طیبه (۱۳۹۷). طراحی و اعتباریابی الگوی تربیت اخلاقی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی ایران با تاکید بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۲(ویژه‌نامه)، ۲۳۱ - ۲۴۷.
- دارابی عمارتی، عابدین و شفیععی، مریم (۱۴۰۰). طراحی برنامه‌درسی سازنده گرا و تاثیر آن بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی در درس علوم تجربی. آموزش پژوهی، ۷(۲۷)، ۳۹ - ۶۶.
- رحیم‌زاده، شادی، حاجی، بینا و پورقلی، حمید (۱۳۹۵). تحلیل محتوای کتاب علوم تجربی پنجم ابتدایی بر اساس روش ویلیام رومی و فرمول خوانایی فرای. کنفرانس جهانی روانشناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی در آغاز هزاره سوم.
- ساداتی‌زاده، سیدسجاد و مسعودی، جهانگیر (۱۳۹۴). رابطه اخلاق و سیاست. اخلاق در علوم و فناوری، ۱۰(۳)، ۱۹ - ۲۸.

سبحانی نژاد، مهدی، صالحی عمران، ابراهیم و فرهیخته (چهاربا شلو)، حسین (۱۳۹۴). تحلیل میزان توجه به مؤلفه‌های شهداء و ایثارگران دفاع مقدس در محتوای کتابهای درسی دوره ابتدایی. پژوهش‌های آموزش و یادگیری، ۱۲(۱)، ۲۱۱ - ۲۳۴.

سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۱)، دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش.

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰)، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.

صافی، احمد (۱۳۹۸). سازمان و قوانین آموزش و پرورش ایران. تهران: انتشارات سمت.

عسکری رباطی، غلامحسین و خلیلی کلاکی، زری (۱۳۹۹). تحلیل محتوای کتاب ریاضی پایه هفتم با تکنیک ویلیام رومی، عوامل خلاقیت گیلفورد و حیطه شناختی اندرسون. پویش در آموزش علوم پایه، ۶(۲۱)، ۱۰ - ۲۳.

عظیمی، محمد (۱۳۹۹). تحلیل محتوای کتاب‌های آموزش قرآن کل دوره ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های نظام سلامت. اسلام و سلامت، ۵(۲)، ۳۱ - ۴۱.

غلام‌پور، میثم، قاسمیان، عباس، رضائی، مجیب‌الرحمن و پورمند، امید (۱۳۹۸). تحلیل محتوای کتابهای هدیه‌های آسمانی دوره دوم ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های تربیت اخلاقی. معرفت اخلاقی، ۲۵، ۸۳ - ۹۳.

مرادی، پیروز و غلام‌پور، میثم (۱۳۹۹). تحلیل محتوای کتابهای فارسی دوره دوم ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های تربیت اخلاقی. اخلاق، ۱۶(۴۰)، ۱۷۵ - ۱۹۸.

مطالعات اجتماعی - چهارم دبستان - ۴۰۷، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، چاپ نهم ۱۴۰۱.

مطالعات اجتماعی - پنجم دبستان - ۵۰۷، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، چاپ هشتم ۱۴۰۱.

مطالعات اجتماعی - ششم دبستان - ۶۰۷، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، چاپ یازدهم ۱۴۰۱.

معصومی نژاد، رضا و شامی، دل‌انگیز (۱۴۰۰). الگوی یادگیری خلاقیت مشارکتی: یک مطالعه تحلیلی از برنامه درسی علوم دوره ابتدایی. پویش در آموزش علوم پایه، ۷(۲۵)، ۹۱ - ۱۱۸.

ملکی، حسن (۱۳۹۸). مقدمات برنامه‌ریزی درسی. تهران: انتشارات سمت.

منتظرغیب، مصطفی و قربانی، محمدرضا (۱۳۹۷). تحلیل محتوای بخش جانوری کتاب زیست‌شناسی پایه یازدهم بر اساس تئوری هوش‌های چندگانه گاردنر. پویش در آموزش علوم پایه، ۴(۱۰)، ۵۵ - ۷۰.

Hoddin, M. S (2020). Dinamika Politik Pendidikan Islam Di Indonesia; Studi Kebijakan Pendidikan Islam Pada Masa Pra-Kemerdekaan Hingga Reformasi. Jurnal Ilmiah Iqra, 14(1), 15-30.

Nieuwazny, J, Nowakowski, K, Ptaszynski, M, Masui, F, Rzepka, R, Araki, K (2021). Does change in ethical education influence core moral values? Towards history- and culture-aware morality model with application in automatic moral reasoning. *Cognitive Systems Research*, 66, 89-99.

Tuytens, M., Moolenaar, N., Daly, A., & Devos, G (2019). Teachers' informal feedback seeking towards the school leadership team, A social network analysis in secondary schools. *Research Papers in Education*, 34(4), 405-424.